

† Ks. Marian Nowak*

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID 0000-0001-6957-9979

<https://doi.org/10.21852/salos.51>

Uniwersalizm i uniwersalność wychowania

Uniwersalizm (łac. *universalis*) znaczy powszechny i ogólny. Uniwersalizmem nazywamy dążność do powszechnego uznania czegoś, do wszechogarnięcia elementów całości, do scalenia różnorodności w jedno. Uniwersalizm obejmuje każdą dziedzinę życia, stara się podawać zasady, które nadają się do zastosowania we wszystkich problemach praktycznych. Z tych względów możemy dopatrywać się szczególnej bliskości pomiędzy uniwersalizmem a chrześcijaństwem. Wyraźnie zauważamy to w nauczaniu Chrystusa, który, występując przeciwko formalizmowi moralnemu i moralności legalistycznej, wskazuje na podstawowe zasady czynienia dobra w sprawiedliwości, miłosierdziu, wierze¹.

Za Stefanem Kunowskim powtórzmy, że w przypadku wychowania, zwłaszcza chrześcijańskiego, niezwykle ważna staje się kwestia uświadomienia sobie jego uniwersalności². Jest to uniwersalizm, który można określić jako „zaborczy”, w myśl stwierdzenia św. Justyna, który podkreślał, że do chrześcijan należy to wszystko, co kiedykolwiek powiedziano lub uczyniono dobrego.

Ks. Konstanty Michalski³ wyraźnie podkreślał, że katolicyzm uznaje i akceptuje każdą prawdę i każdą zdobycz naukową, niezależnie od kogo by pochodziła, jeśli odnajduje w niej obecność prawdy i dobra, co samo przez się już powoduje uniwersalizm naukowy i filozoficzny, w którym św. Augustyn sięga po prawdy zauważone przez Platona, a św. Tomasz z Akwinu po prawdy odkryte przez Arystotelesa.

Jednak uniwersalizm chrześcijański jest nie tylko filozoficzny, ale także etyczny i pedagogiczny – uwzględnia wszechstronny rozwój człowieka i wychowanie wszystkich ludzi. To w ramach troski o integralny rozwój człowieka

* Tekst jest przedrukiem fragmentu książki: Marian Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 282-284.

¹ Por. S. Kunowski, *Wychowanie do chrześcijańskiego uniwersalizmu*, „Zeszyty Naukowe KUL” 12(1969), nr 1(45), s. 4.

² Tamże, s. 3-15.

³ Por. K. Michalski, *Katolicka idea wychowania*, w: *Katolicka myśl wychowawcza. Pamiętnik II Studium Katolickiego w Wilnie w dn. 28 VIII-1 IX 1936 r.*, red. S. Bross, Naczelny Instytut Akcji Katolickiej, Poznań 1937, s. 25.

wyrosła z odległej tradycji średniowiecza (XII w.) ta *universitas*, którą do dzisiaj reprezentują uniwersytety stanowiące swoiste ukoronowanie procesu wychowania i rozwoju w okresie młodości.

Także współcześnie możemy odkrywać wartość inspiracji chrześcijańskiej dla podjęcia tego nowego stylu refleksji naznaczonej poszukiwaniem uniwersalizmu, refleksji nad *universitas* wychowania, która posiada podwójny charakter – jest jednocześnie teoretyczna i praktyczna:

1. Strona teoretyczna wykorzystuje założenia uniwersalizmu światopoglądowego i religijnego łącznie z uniwersalizmem filozoficznym i naukowym, aby gruntownie wyjaśnić naturę ludzką i jej składniki oraz złożony proces rozwojowy człowieka.
2. Strona praktyczna realizuje wskazania życiowe uniwersalizmu światopoglądowego łącznie z uniwersalizmem kulturowym, etycznym i pedagogicznym⁴.

Zatem w wychowaniu chrześcijańskim zawarta jest potrzeba wychowania do chrześcijańskiego uniwersalizmu w jego całości kształcie światopoglądowym, zarówno teoretycznym, jak i praktycznym, zarówno w zakresie teorii (myśli), jak i praktyki (życia).

Widoczne to jest chociażby w związku z dążeniem do scalenia i do jedności, co w uniwersalizmie chrześcijańskim tworzy *complexio oppositorum* (dla Guardiniego jest to *filozofia biegunów przeciwstawnych*)⁵ w taki sposób, że łączy i harmonizuje skrajne i przeciwstawne sobie stanowiska, takie jak intelektualizm i woluntaryzm, również w pedagogice. W gruncie rzeczy chrześcijaństwo wygląda na zespół paradoksów, które tworzą system „i-i”, nie jest to zatem nastawienie na „albo-albo”, lecz stanowisko starające się połączyć jedno i drugie⁶.

Uniwersalizm chrześcijański otwiera całkowicie duchowość ludzką, doprowadzając do pełni doskonałej osobowości wszechstronnie rozwiniętego człowieka. Jako cel do osiągnięcia przez wychowanie tworzy wyraźną sylwetkę osobowości ludzkiej, w której łączy się zespół rysów dynamicznych i odpornościowych, podaje zarazem szeroki program zadań dla wychowawców.

Wszechstronność dotyczy tu poczucia swego ducha uniwersalizmu światopoglądowego, chociaż może nastąpić jakieś zaakcentowanie tego lub innego aspektu lub podejścia. Chodzi o otwartość na powszechne i podstawowe elementy dynamiczne kultury i o uodpornienie osobowości na czynniki, które mogłyby ją rozkładać. Poza tym uniwersalizm pedagogiczny stara się o to, aby

⁴ S. Kunowski, *Wychowanie do chrześcijańskiego uniwersalizmu*, s. 5-7.

⁵ R. Guardini, *Der Gegensatz. Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten*, Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz 1985.

⁶ Por. S. Kunowski, *Wychowanie do chrześcijańskiego uniwersalizmu*, s. 8-9; K. Głowacki, *Szkic o chrześcijańskiej pedagogice*, UJ, Kraków 1983, s. 5-6.

wszechstronnie rozwinąć to wszystko, do czego są zadatki, a równocześnie by składowe te zintegrować w strukturze światopoglądowej danej osobowości⁷.

Poszukiwana integracja wszystkich elementów i aspektów pochodzi z idei naczelnych uniwersalizmu światopoglądowego chrześcijaństwa – z jego chrystocentryzmem, moralizmem, personalizmem i humanizmem, tworzących jedność i przenikających swym duchem wielość elementów struktury światopoglądowej⁸.

Zadaniem uniwersalizmu światopoglądowego w uniwersalizmie pedagogicznym chrześcijaństwa jest integracja wszechstronnie rozwijanej i udoskonalanej osobowości. Wśród wszystkich zadań i celów wychowania wychowanie do uniwersalizmu chrześcijańskiego jest pierwszym w działaniu, a ostatnim w osiągnięciu. Dlatego wcześniej trzeba przygotować do uniwersalizmu, a jest to możliwe przez uwzględnienie i realizowanie poszczególnych elementów składowych i ujęcie centralnej idei uniwersalizmu chrześcijańskiego.

Możemy zatem stwierdzić, że religia z natury jest pedagogiczna, gdyż jest w niej dążenie do czegoś, co odsłania się nam jako wartość najwyższa. Taki fakt nabiera szczególnego znaczenia dla wychowania, które, będąc jedną z form ludzkiej działalności i wyrażania przez człowieka swojej aktywności, musi przyjąć pewne cele. Prowadząc wychowanka przez dwie rzeczywistości: *naturę* i *kulturę*, *religia* nadaje im nową jakość: ukierunkowuje człowieka na uniwersalizm, nieodzowny dla idei uczestnictwa we współczesnym życiu społecznym i kulturowym. Dlatego – uzasadniał Guardini – w analizie procesu wychowawczego, jego koncepcji i teoretycznych podstaw należałoby wychodzić od opisu duchowej i historycznej sytuacji człowieka⁹.

Bibliografia

- Głowacki K., *Szkic o chrześcijańskiej pedagogice*, UJ, Kraków 1983.
- Guardini R., *Der Gegensatz. Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten*, Matthias-Grünwald Verlag, Mainz 1985.
- Kunowski S., *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Wydawnictwo Salezjańskie, Łódź 1981.
- Kunowski S., *Podstawy wychowania duszpastersko-katechetycznego*, „Katecheta” 1962, nr 4, s. 204-215.
- Kunowski S., *Wychowanie do chrześcijańskiego uniwersalizmu*, „Zeszyty Naukowe KUL” 12(1969), nr 1(45), s. 3-15.
- Michalski K., *Katolicka idea wychowania*, w: *Katolicka myśl wychowawcza. Pamiętnik II Studium Katolickiego w Wilnie w dn. 28 VIII–1 IX 1936 r.*, red. S. Bross, Naczelny Instytut Akcji Katolickiej, Poznań 1937, s. 23-45.

⁷ Por. S. Kunowski, *Podstawy wychowania duszpastersko-katechetycznego*, „Katecheta” 1962, nr 4, s. 206.

⁸ Por. tenże, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, s. 94-108.

⁹ Tamże.

Streszczenie

Artykuł, stanowiący przedruk fragmentu monografii Mariana Nowaka *Teorie i koncepcje wychowania* podejmuje refleksję nad znaczeniem uniwersalizmu w wychowaniu, szczególnie w perspektywie chrześcijańskiej tradycji. Uniwersalizm rozumiany jest jako dążenie do powszechności i jedności, zdolne do integrowania różnorodnych elementów kultury i rozwoju człowieka. Wychowanie chrześcijańskie ukazuje swoją uniwersalność w wymiarze filozoficznym, etycznym i pedagogicznym, obejmując troskę o integralny rozwój każdej osoby. Podkreślone zostaje znaczenie tradycji *universitas* – uniwersytetu jako instytucji formacyjnej – oraz harmonijne łączenie refleksji teoretycznej z praktyką wychowawczą. Uniwersalizm chrześcijański zmierza do integracji osobowości poprzez chryścocentryzm, personalizm, moralizm i humanizm, które jednoczą przeciwstawne tendencje. Religia, z natury pedagogiczna, ukierunkowuje wychowanie ku transcendencji i otwiera człowieka na wartości najwyższe, przygotowując go do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturowym.

Słowa kluczowe: uniwersalizm, wychowanie chrześcijańskie, integracja osobowości, personalizm, universitas

Universalism and the Universality of Education

Abstract

The article, reprinted from Marian Nowak's monograph *Theories and Concepts of Education*, reflects on the significance of universalism in education, with reference to the Christian tradition. Universalism is understood as a striving for universality and unity, capable of integrating diverse elements of culture and human development. Christian education reveals its universal dimension in philosophical, ethical, and pedagogical terms, embracing concern for the integral growth of every person. Emphasis is placed on the tradition of the *universitas*—the university as a formative institution—and on the harmonious combination of theoretical reflection with educational practice. Christian universalism seeks to integrate personality through Christocentrism, personalism, moral values, and humanism, which unite opposing tendencies. Religion, by its very nature, is pedagogical and directs education toward transcendence, opening the human being to ultimate values and preparing them for full participation in social and cultural life.

Keywords: universalism, Christian education, personality integration, personalism, universitas